

U w a g a II: Stangretów (forysiów) i t. p. nie uważa się za fornali, o ile pełnią stale obowiązki przy koniach cugowych.

U w a g a III: Inwalidzi, oraz pobierający rentę, podlegają osobnej indywidualnej umowie.

§ 2.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na rok. Rok służbowy zaczyna się z dniem 1 kwietnia 1930 r., a kończy się dnia 31 marca 1931 roku. Obie strony obowiązują wypowiedzenie indywidualnej umowy pracy przed upływem terminu wygaśnięcia niniejszego orzeczenia, a najpóźniej do 31 grudnia, a o ile dzień 31 grudnia będzie niedzielą — do 30 grudnia 1930 r. włącznie. Niewypowiedzenie umowy o pracę do dnia 31 grudnia 1930 roku włącznie oznacza zawarcie umowy na rok następny. Uchylenie się przez którąkolwiek ze stron od przyjęcia wypowiedzenia umowy o pracę tejże nie przedłuża. Rozwiązanie stosunku służbowego w ciągu roku nastąpić może na zasadzie orzeczenia Komisji Rozjemczej lub też wyroków Sądów Państwowych, działających według obowiązującego prawodawstwa i według kompetencji.

8.

ORZECZENIE

Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, ustalające warunki pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1930/31 na obszarze województw poznańskiego i pomorskiego.

Na podstawie ustawy z dnia 18 lipca 1924 r. w przedmiocie uprawnień Ministra Pracy i Opieki Społecznej do powoływania Nadzwyczajnych Komisji Rozjemczych do załatwiania zatargów pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi (Dz. U. R. P. Nr. 71, poz. 686) oraz rozporządzenia Ministra Pracy i Opieki Społecznej z dnia 30 listopada 1929 r. („Monitor Polski” z dnia 4 grudnia 1929 r. Nr. 279, poz. 647), Nadzwyczajna Komisja Rozjemcza w składzie: przewodniczącego Jana Gnoińskiego, Okręgowego Inspektora Pracy, jako przedstawiciela Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej; radcy Michała Banaszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Rolnictwa i Sądziego Sądu Okręgowego Franciszka Paszkiewicza, jako przedstawiciela Ministerstwa Sprawiedliwości, — na posiedzeniach odbytych w dn. 18 i 19 grudnia 1929 r. w Toruniu oraz w dniu 27 grudnia 1929 r. w Warszawie, w sprawie ustalenia warunków pracy i płacy robotników rolnych na rok służbowy 1930/31, w województwach poznańskim i pomorskim, po wysłuchaniu opinii przedstawicieli pracodawców i pracowników rolnych, zważywszy:

- 1) że opinia przedstawicieli pracodawców rolnych, domagająca się zniesienia na rok służbowy 1930/31 wysokości wynagrodzenia robotników rolnych, obowiązującego w roku 1929/30, opiera się na obecnej niskiej koniunkturze rolniczej;
- 2) że w celu poprawy sytuacji Państwo i organizacje rolnicze przedsięwzięły szereg odpowiednich środków;
- 3) że rolnictwo wymaga możliwej stałości warunków swej pracy i że przeto uzależnienie cen robocizny od czasowych koniunktur nie jest wskazane;
- 4) że z drugiej strony opinia przedstawicieli pracowników rolnych, domagająca się zwwyżki wynagrodzeń robotniczych w stosunku do r. ub., nie znajduje żadnego uzasadnienia w realnych warunkach gospodarczych;
- 5) że dotychczasowy tekst zbiorowych norm pracy wymaga, jak wykazała praktyka, usunięcia pewnych niejasności, bądź skoordynowania poszczególnych norm;

o r z e k n i a:

CZĘŚĆ I. ORDYNARJUSZE.

§ 1.

Zasady ogólne.

Orzeczenie niniejsze dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony pracowników z normalną zdolnością do pracy: fornali, rączniaków, stróżów i pastuchów.

U w a g a I: Dozorcy rolni z normalną zdolnością do pracy, jak to: polowi, karbowi, włodarze i gumienni, otrzymują wynagrodzenie nie mniejsze, aniżeli fornale.

U w a g a: Książeczki obrachunkowe, złożone u pracodawcy, nie powinny być dłużej przechowywane, niż 10 dni.

§ 7.

Warunki godzenia ordynariusza z zaciężnikami.

Ordynariusz, godzący się z zaciężnikami, zobowiązany jest przetrzymywać ich cały rok kontraktowy, nie chcąc zrywać kontraktu. Wyjątek stanowią: choroba, stwierdzona przez lekarza, wstąpienie w związek małżeński, wojskowość i dojście do pełnoletności. Praca innych domowników u innego pracodawcy jest niedozwolona, z wyjątkiem terminatorów i takich, których majątek zatrudniać nie chce lub nie może. O ile pracodawca będzie zatrudniał tego rodzaju domowników, podlegają oni niniejszemu orzeczeniu.

Pracownika nie wolno zmuszać, ani żądać, aby brał zaciężników, nienależących do jego rodziny.

§ 8.

Praca i płaca akordowa.

Stosowanie premijowego i akordowego systemu płac jest dozwolone:

a) Od wybierania ziemniaków:

Zapłata za 55 kg. brutto od wykopanych ziemniaków wynosi 7,5 procent od ceny 50 kg. ziemniaków którą ustali Komisja Polubowna poznańsko-pomorska, składająca się z delegatów rolniczych organizacji zawodowych, pracodawców i pracowników.

Komisja ta winna się zebrać najpóźniej 15 września roku bieżącego.

Ludziom kontraktem związanym deputatu się nie odciąga, dla ludzi obcych, żadnym kontraktem niezwiązanym, przysługuje ta sama płaca i 1,5 kg. ziemniaków od wybranych 55 kg. brutto. Przy sprzęcie niżej 30 kwintali — z 0,25 hektara, uwzględniając cały szlak — 9 procent od ceny ziemniaków. Przy sprzęcie niżej 25 kwintali z 0,25 hektara — 10 procent.

Zbieranie za kartoflarką opłaca się o 50 procent niżej ręcznego kopania ziemniaków.

b) Od marchwi:

Kopanie marchwi odbywa się na dniówkę lub podług umowy na akord.

c) Od cukrowych buraków:

Zapłatę dla robotników kontraktowych bez potrącania deputatów oraz dla robotników niezwiązanym kontraktem (obcych) ustali ta sama Komisja i w terminie, jak wyżej.

Robotników obowiązują kupowanie lisci i przykrycie buraków na 14 cm. ziemią w kopce z 0,125 ha.

Wybieranie buraków za wyorywaczem opłaca się niżej, niż przy ręcznym kopaniu; procent tej niższki ustali Komisja, jak wyżej.

d) Od koszenia łąk, koniczyn i zbóż:

Płace ustala wyżej wspomniana Komisja najpóźniej do dnia 1 czerwca roku kontraktowego.

Płace za prace akordowe ustali Komisja Polubowna, zgodnie z szematem z lat ubiegłych.

Robotnikom przy wszystkich akordach za koszenie potrąca się deputat przewidziany budżetem, a przy kopaniu okopowych deputatu się nie potrąca.

Jeżeli zarobek kosiarza łącznie z ubieraczką nie wynosi przy sieczeniu zarobku dniówkowego, pracodawca płaci całkowity dzienny zarobek. Przy ustaleniu cen za akordy powyższa Komisja bierze pod uwagę deputat, wydawany na Pomorzu.

§ 9.

Czas pracy.

Czas pracy ustala się podług poniższej tabeli, przy czym fornale pracujący końmi, mają być zwalniani przed południem o pół godziny wcześniej, aniżeli inne kategorie robotników, o ile praca ich nie jest ściśle związana z pracą innych robotników rolnych.

Miesiąc	Początek	Śniadanie	Obiad	Podwieczorek	Koniec	Ilość godzin
Styczeń	1 8,—	—	12—1,30	—	4,—	6,30
Luty	16 7,45	—	12—1,30	—	4,15	7,—
Marzec	1 7,30	—	12—1,30	—	4,30	7,30
Kwiecień	16 6,30	—	12—1,30	—	5,—	8,30
Maj	1 6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	6,45	10,15
Czerwiec	1 6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,15	10,45
Lipiec	1 6,—	8—8,30	12—2,—	4—4,30	8,—	11,—
Sierpień	1 6,—	8—8,30	12—2,—	4—4,30	8,—	11,—
Wrzesień	1 6,—	8—8,30	12—1,30	4—4,30	7,—	10,30
Październik	1 6,15	—	12—1,30	—	5,30	9,45
Listopad	1 6,30	—	12—1,30	—	5,—	9,—
Grudzień	1 7,—	—	12—1,30	—	4,30	8,—
	16 7,15	—	12—1,30	—	4,—	7,15
	1 7,30	—	12—1,30	—	4,—	7,—
	16 6,—	—	12—1,30	—	4,—	6,30

Za początek pracy rano i po południu uważa się apel, za koniec — zejście z pola. O ile pole leży dalej, niż 2 km. od podwórza, robotnika należy zwolnić z pracy o 10 minut wcześniej w stosunku do każdego 1 km powyżej 2.

W razie pilnej potrzeby powyższy podział rozpoczęcia i końca pracy oraz przerw jedzeniowych może być zmieniony, jednakże tylko w ten sposób, by ogólna ilość godzin pracy pozostała ta sama.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są obowiązani do pracy poza wyżej określonym czasem, lecz za osobnym wynagrodzeniem, po cenach za godzinę o 50 proc. wyższych według budżetu. Do robotników pobierających wynagrodzenie za roboty, wykonane poza unormowanym wyżej czasem pracy, nie zalicza się pastuchów, stróżów nocnych i dozorców, o ile wykonywane przez nich roboty nie przekraczają zakresu ich zwykłych obowiązków.

Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnienie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach.

§ 10.

Oprzet inwentarza.

Oprzet inwentarza odbywa się poza godzinami pracy bez specjalnej dopłaty. Wstawianie do oprzetu inwentarza oraz naszykowanie wozów i narzędzi powinno mieć miejsce nie wcześniej, niż na 2 godziny przed rozpoczęciem pracy.

Obrok, siano i t. p. pokarm dla inwentarza ma być przygotowany uprzednio w godzinach pracy w miejscach na to przeznaczonych. Kolejne sypianie przy inwentarzu w nocy i dyżury w dni świąteczne obowiązują wszystkich fernali i ręczniaków bez specjalnej dopłaty.

Pastuch jest wolny od pracy co trzeci dzień świąteczny (niedziele i święta) i na ten czas, jak również w razie jego choroby, zostaje zastąpiony przez innych, wyznaczonych w tym celu pracowników.

Ręczniacy obowiązani są w razie zapotrzebowania stawić się w zastępstwie fernali i pasterzy za odszkodowaniem w wysokości różnicy pełnych zarobków ręczniaka w stosunku do fernala.

W razie zastępowania pasterza tylko w niedziele i święta otrzymuje ręczniak wynagrodzenie w wysokości pełnego budżetu dziennego, o ile to nie jest dzień jego normalnego dyżuru.

Do pielęgnowania chorego inwentarza poza godzinami pracy, winien pracownik stawić się za osobnym wynagrodzeniem. Wynagrodzenie nie należy się, o ile zostanie stwierdzone, że choroba zwierzęcia została spowodowana przez pracowników.

Sianie nawozów sztucznych.

Do siania nawozów sztucznych pracodawca daje pracownikowi worek i dopłaca od 1 ha 25 groszy, prócz tego przy sianiu nawozów sztucznych gryzących, a zwłaszcza azotniaku wapna, nie mogą być zatrudniane kobiety; pracownicy, używani do siania azotniaku i wapna mają otrzymywać ochraniacze na oczy i odpowiednie ubrania.

Przemysł rolny.

Robotnicy zatrudnieni przejściowo w przemyśle rolnym otrzymują za ten czas wynagrodzenie fernala.

§ 11.

Stróże nocni.

Wynagrodzenie stróży reguluje § 18. Praca stróży rozpoczyna się wieczorem z odejściem fernali z podwórza, a kończy się rano z przyjściem fernali na podwórze. Poza tem winni stróże pełnić służbę w podwórzu w czasie przerw obiadowej. Gdzie niema zwyczaju stróżowaniu w czasie przerw obiadowej, tam można zatrudniać stróża (poza stróżowaniem) dziennie 3 godziny i to w czasie od 1 kwietnia do 30 września włącznie.

W majątkach, gdzie stróże otrzymywali na czas warty zimowej kózch dworski, zwyczaj ten pozostaje nadal. Tam, gdzie kózcha dworskiego niema, zaleca się go wprowadzić, a gdzie się trzyma owce, dostarczenie kózcha jest obowiązkowe.

§ 12.

Praca w dni świąteczne.

Praca w dni świąteczne może być wykonywana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem, które wynosi 100 proc. więcej od budżetu danej kategorii; w gorzelniach i krochmalniach na żądanie pracodawcy praca odbywa się zgodnie z ustawą sejmową z dnia 18 grudnia 1919 r. (Dz. Ust. R. P. 1920 r. Nr. 2, poz. 7) i również po cenach o 100 proc. wyższych od dziennego zarobku.

Jako dni świąteczne uważa się następujące: 1) wszystkie niedziele, 2) 1 stycznia Nowy Rok, 3) 6 stycznia Trzech Króli, 4) 2 lutego Matki Boskiej Gromnicznej, 5) 2 święto Wielkiejnocy, 6) 3 maj Święto Narodowe, 7) Wniebowstąpienie, 8) Zielone Świątki, 9) Boże Ciało, 10) 29 czerwca św. Piotra i Pawła, 11) 15 sierpnia Wniebowzięcie, 12) 1 listopada Wszystkich Świętych, 13) 8 grudnia Niepokalane Poczęcie, 14) święta Bożego Narodzenia.

§ 13.

Wyjątkowa przerwa pracy.

W dni ulewne i wyjątkowej niepogody roboty w polu wykonywane być nie powinny.

§ 14.

Stosunek wzajemny.

Pracodawców oraz ich zastępców obowiązują grzeczne traktowanie pracownika i ściśle przestrzeganie warunków umowy, a zwłaszcza regularne wypłacanie świadczeń i płac przewidzianych umową.

Pracowników obowiązują grzeczność wobec pracodawcy i ich zastępców, ściśle przestrzeganie zawartych umów, pilne i sumienne spełnianie obowiązków, dążność do największej wydajności pracy i stosowanie się do wszystkich zarządzeń pracodawcy lub jego zastępcy, odnoszących się do wykonania obowiązków służbowych, oraz przestrzeganie wszystkich przepisów porządkowych w obrębie folwarku, jako też dbałość i staranne obchodzenie się z powierzonym sobie inwentarzem żywym i martwym.

§ 15.

Warunki wynagrodzenia.

Zgodnie z § 18 niniejszego orzeczenia, ordynariusze pobierają płace gotówkowe miesięcznie z dołu.

Wypłata pensji winna nastąpić nie później, jak 7-go następnego miesiąca.

§ 16.

Ordynariusz wydaje się miesięcznie i to w pierwszych dwóch tygodniach każdego miesiąca.

W razie niemożności wydania należnej ordynarii w tym terminie, ustalenie terminu na nastąpić w drodze bezpośredniego porozumienia stron przy pośrednictwie Inspektora Pracy lub też w drodze rozjemczej.

Zboże wydawane na ordynariusz musi być zdrowe i dobrze oczyszczone, w gatunku, jaki posiadają majątek.

§ 17.

Skład ordynarii:

10,5 kwintala żyta,
3 kwintale jęczmienia,
1,5 kwintala pszenicy,
1 kwintal grochu.

Tam, gdzie groch się sprząta, musi być wydawany w naturze. Tam, gdzie się grochu i pszenicy w dostatecznej ilości nie sprząta, otrzymuje deputant $\frac{1}{4}$ kwintala grochu, a resztę w gotówce podług cen giełdowych, $\frac{1}{4}$ kwintala pszenicy, a resztę w życie z dopłatą różnicy cen pszenicy w dzień wypłaty.

Robotnicy, którzy w ciągu roku kontraktowego ożeni się, mogą być godzeni na ordynariusz w zbożu w ilości 15 kwintali.

Potrącenia mogą nastąpić w ilości żyta lub jęczmienia, przewidzianych w tabeli.

W wypadkach wspólnego mieszkania robotnika z rodziną, pobierającą już cały opał, otrzymuje on do końca roku służbowego połowę opału, resztę deputatu bez zmiany.

§ 18.

a) Województwo Poznańskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1930—31 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 138 dla ręczniaków, zł 162 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i połowych, zł 180 dla fernali, pracujących stale kołmi, oraz b) ordynariusz 16 kwintali obowiązują w województwie poznańskim wszystkie powiaty, z wyjątkiem ostrzeszowskiego, odolanowskiego i międzychodzkiego, w których obowiązują 15,5 kwintala ordynariusz oraz pensja, jak wyżej.

Uwaga: W majątkach powiatów inowrocławskiego i strzelińskiego, które w roku 1923/24 wydawały 16,5 kwintala ordynariusz, pensja w roku

1930/31 wynosić będzie dla fernali zł 198; dla stróża, oprzetacza, skotarza i wartownika zł 180, dla ręczniaków zł 162. Ordynariusz wynosić będzie 16 kwintali.

b) Województwo Pomorskie.

Pensję i ordynariusz na rok 1930/31 ustala się, jak następuje:

a) pensji rocznej zł 138 dla ręczniaków, zł 162 dla stróżów, skotarzy, oprzetaczy i wartowników, zł 180 dla fernali, pracujących stale kołmi, oraz b) ordynariusz 16 kwintali obowiązują w województwie pomorskim wszystkie powiaty, oprócz powiatu działdowskiego i części powiatu brodnickiego po lewej stronie rzeki Drwęcy, w których ordynariusz wynosi 15,5 kwintala, a pensja, jak wyżej.

Oprzetacze żonaci otrzymują ponadto od każdego odsadzonego prosięcia 10 groszy, a od dorosłego szluki 50 gr.

Uwaga I: W powiatach wejherowskim, kartuskim, puckim, kościerzynskim, chojnickim i tucholskim za obopólną pisemną umową wzajemian zboża mogą być wydawane świadczenia, nieprzewidziane niniejszym orzeczeniem, jak trzymanie gęsi, owiec, dzierżawienie roli, wydawanie siana i t. p., zastrzeżenie się jednak, że najmniej 14 kwintali winny być wydawane w zbożu. O ile robotnicy z wyżej wymienionych świadczeń nie korzystają, otrzymują ordynariusz, przewidziany powyżej.

Uwaga II: W powiatach gnieźnieńskim i tczewskim obowiązują dla wszystkich kategorii ordynariuszy, ręczniaków, fernali, stróżów i t. p. pensja o zł 60, a w powiecie starogardzkim o zł 36 rocznie więcej.

W Województwach Poznańskim i Pomorskim:

Za obopólnym porozumieniem, do 2 kwintali żyta lub jęczmienia może być wypłacone w gotówce łącznie z pensją.

§ 19.

Praca i płaca kobiet.

Żony pracowników nie mogą być zmuszane do pracy. Dojenie krów i inne roboty odbywają się na zasadzie osobnej umowy. Jednakże żonom pracowników zaleca się, aby z dobrej woli w czasie pilnych prac, o ile stosunki rodzinne na to pozwalają, uczęszczały do pracy.

Czas pracy trwa zależnie od każdorazowej obopólnej umowy.

Jako wynagrodzenie pobierać będzie żona pracownika: 35 groszy za przepracowaną godzinę.

§ 20.

Ziemniaki i ziemia pod ziemniaki.

a) Województwo Poznańskie.

Deputatnicy dostają 30 kwintali zdrowych i suchych ziemniaków.

Ziemniaki nieharfowane, wydawane wprost z pola od ręki podczas wykopki, liczy się szefel (55 kg.) za 50 kg.

Ziemniaki harfowane lub z kopca liczy się na wagę.

Roli uprawionej pod ziemniaki otrzymuje deputant 25 arów, w tem przynajmniej 12 $\frac{1}{2}$ arów ogrodu, nawożonego pełną mierzwą co drugi rok, w polu zaś co rok. Poza tem otrzymuje 4 ary roli pod kapuśnik.

Połowa roli powinna być wydana przy początku sezonu sadzenia, druga zaś najpóźniej w połowie czasu sadzenia ziemniaków na polach pracodawcy.

25 arów przy dobrowolnej lub jakakolwiek przyczyną spowodowanej zamianie roli na ziemniaki równa się 30 kwintalom ziemniaków i odwrotnie.

Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie. Co do ogrodów i rozsadniów przy domach zostawia się dawniejsze lokalne zwyczaje.

b) Województwo Pomorskie.

W Województwie Pomorskiem deputatnicy otrzymują 37 $\frac{1}{2}$ arów roli uprawianej, namierzwiowej i obrobionej kołmi. Obróbka ręczna kartofli należy do deputantów. Połowę roli pod kartofle wydaje się na początku, zaś drugą część w połowie sadzenia kartofli na polach pracodawcy. Wszelkie ziemie powinny być obrobione najpóźniej do 30 maja. Oprócz powyższej roli otrzymuje deputant 15 kwintali kartofli suchych i zdrowych, które za obopólnym porozumieniem mogą być zamienione na 12 $\frac{1}{2}$ arów ziemi pod kartofle. Tam, gdzie ogrody są stale odgraniczone od siebie, pozostają w dotychczasowym stanie, w tem jednakże, że o ile ogród jest większy od 12 $\frac{1}{2}$ arów, różnicę odlicza się od roli. Dalej otrzymuje deputant kapuśnik wielkości 3 arów.

Ogródki bezpośrednich przy domach, t. zw. rozsadniów, nie wlicza się w rolę. Rola pod len 3 ary nie jest obowiązkowa i podlega obopólnej umowie.

§ 21.

Utrzymanie inwentarza.

a) Województwo Poznańskie.

Każdy deputant ma prawo trzymania jednej krowy, a przy trzecim zaciętniku — dwóch krow.

Pracodawca daje latem wolne utrzymanie dla każdej krowy, objętej kontraktem, na wystarczającym pastwisku pod dozorem odpowiedniego pasterza. W razie braku wystarczającego pastwiska, należy wydać odpowiednią ilość zielonej paszy. Na zimę wydaje się na każdą krowę przewidzianą krowę 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, lub za obopólną zgodą 4 ary roli uprawionej i nadającej się pod okopowe oraz słomę jarą i sieczkę na paszę.

Gdzie niema pastwiska, ani zielonej paszy, wydaje się inną. W powiatach, gdzie było w zwyczaju wydawanie siana, zwyczaj ten pozostaje nadal.

Deputatnik, który umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub o ile mu krowa padła, a odszkodowania mu nie przyznano, pobiera 2 litry mleka tłustego i 3 litry mleka odtłuszczonego. Gdzie mleka dać nie można, płaci pracodawca za 2 litry mleka pełnego i 3 litry mleka odtłuszczonego taką cenę, jaką płaci najbliższa mleczarnia producentowi, lub wynagrodzenie, przewidziane w budżecie w każdym kwartale.

W majątkach, gdzie istnieje dotychczas zwyczaj trzymania więcej, niż jednej krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal. Kto nie ma krowy, może trzymać dwie kozy dójki i 2 kozłeta na tych samych warunkach. W razie, jeżeli deputatnik umówił się, że będzie trzymać tylko jedną kozę i jedno kozłec; otrzymywać on będzie jako ekwiwalent: 1 litr mleka pełnego i 1,5 litra mleka odtłuszczonego oraz połowę pastewnych buraków, względnie roli.

Ściółkę dostarcza pracodawca w tej ilości i gatunku, jak dla inwentarza dominającego. Nawóz należy do pracodawcy.

b) Województwo Pomorskie.

Każdy deputatnik ma prawo trzymać krowę, a przy trzech zaciężnikach — dwie krowy. Gdyby na trzeciego zaciężnika w myśl umowy deputatnik nie trzymał krowy, otrzymuje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odtłuszczonego dziennie.

Pracodawca zobowiązany jest dla każdej krowy wydzielić wystarczającą paszę, a gdyby pastwisko nie było odpowiednie, stosowną ilość paszy na każdą krowę, a mianowicie: w ziemie 15 kwintali buraków pastewnych lub brukwi, słomy (paszy) i sieczki. Siano, o ile możności, wydawać się będzie podług lokalnych stosunków, jak dotychczas.

Tam, gdzie brak pastwiska i zielonej paszy, wydaje się 7,5 kg. kiszonych liści lub 7,5 kg. kiszonych wytlóków, albo ½ kg. suchych wytlóków, albo wreszcie 15 litrów wywaru na sztukę dziennie z wystarczającą ilością sieczki.

Gdzie zimową porą wydaje się paszę w postaci ściółki, wywaru lub wytlóków, tam odpada stosowna ilość ściółki lub brukwi.

Okopowizny, które wydaje się w ziemie na każdą krowę, można za obopólną zgodą zamienić na 4 ary roli, zdanej pod okopowiznę. Słomę na podściółkę pod krowy i do użytku domowego daje się podług potrzeby. Nawóz należy do pracodawcy.

Prawo trzymania przychowku służy tym, którym było dotychczas dozwolone. Jeżeli deputatnik umówił się, że nie będzie trzymać krowy, lub jeżeli mu krowa padła, a odszkodowania za nią mu nie przyznano, otrzymuje dziennie 2 litry mleka tłustego i 2 litry mleka odtłuszczonego, albo w miejsce tegoż — gdyby udzielone być nie mogło — cenę mleka, jaką producent dostaje.

Dla województwa poznańskiego i pomorskiego.

Ordynariusze, którzy utrzymują kontraktowo tylko jedną krowę, otrzymują podczas suchego stania krowy 90 litrów pełnego mleka rocznie.

W majątkach, które mleka na sprzedaż nie posiadają, wzamian mleka może być wypłacany równoważnik w gotówce podług cen miejscowych.

U w a g a I: Jako okres zimowy uważa się czas od spędzenia krow z pastwiska do wypędzenia tychże na pastwisko.

U w a g a II: Do paszy, wydawanej w postaci okopowych dla krow, nie może mieć pretensji nowo sprowadzony pracownik w początku roku służbowego, natomiast odchodzącemu w końcu roku służbowego pracownikowi nie może być ta pasza potrącona.

§ 22.

Pracownik ma prawo trzymać dowolną ilość trzody chlewnej w granicach istniejącego pomieszczenia w chlewach czeladnic. Trzymanie kur jest dozwolone. Trzymanie zaś gęsi, kaczek, gołębi, królików i t. p. zależy od obopólnej umowy.

U w a g a: Ponadto w województwie pomorskim w majątkach, w których dotychczas był zwyczaj trzymania owiec, pozostaje nadal, o ile nie był on uważany jako ekwiwalent za zniżkę deputatu.

§ 23.

O p a ł.

Jako normę opału ustanawia się: 35 kwintali węgla, z wyjątkiem mialu, pospółki i grysiku, pod warunkiem, że dozwolona jest następująca wymiana:

1 metr szczapów twardego drzewa = 3 kwintalom węgla,

1 metr szczapów miękkiego drzewa = 2,5 kwintalom węgla,

1 metr wałków 7—12 cm. grubych miękkiego drzewa = 2 kwintalom węgla,

1 metr wałków 7—12 cm. grub. twardego drzewa = 2,5 kwintalom węgla.

Wałki ponad 12 cm. uważa się za szczapy.

1 metr pieńków łupanych = 1,5 kwintalom węgla,

1 metr pieńków z głową = 2 kwintalom węgla,

1 kupka gałęzi 2 kl. 2 × 2 × 2,5 = 2 kwintalom węgla,

1000 cegiełek torfu prasowanego = 3,5 kwintala węgla.

1000 cegiełek torfu nieprasowanego = 2,5 kwintala węgla,

1 kwintal normalnego suchego torfu prasowanego = ¼ kwintala węgla,

1,5 kwintala nienormalnie suchego torfu nieprasowanego = ¼ kwintala węgla.

Co do drzewa, to pracownik powinien otrzymać 6 mtr. szczapów lub wałków. W majątkach, gdzie drzewa szczapowego w dostatecznej ilości dostać nie można, wydaje się co najmniej 4 mtr. szczapowego drzewa lub wałków i co najmniej 10 kwintali węgla i reszta opału wedle powyższej tabeli.

Gałęzie wydawać można do 31 lipca włącznie. Chłostu nie zalicza się do gałęzi.

U w a g a I: O ile pomiędzy pracodawcą a pracownikiem wynikną na podstawie jakości torfu nieporozumienia, mogą delegować terytorjalne organizacje po jednym przedstawicielu, celem rozstrzygnięcia sporu. Opał wydaje się co pół roku, a co najmniej na kwartał zgóry.

U w a g a II: Do drzew twardych zalicza się: dąb, buk, grab, akację, klon, wierz, modrzew, brzozę i olszę.

§ 24.

Mieszkanie.

Mieszkanie pracownika musi składać się co najmniej z jednej izby z podłogą drewnianą, oraz komory.

Izby winny być wyłuskowane, a co najmniej dokładnie wylepione, ze szczelnymi drzwiami i oknami na zawiasach.

W oknach mają być całe szyby; w razie stłuczenia szyby pracownik jest obowiązany wstawić ją w ciągu dwóch tygodni. Wapna do bielienia dostarcza pracodawca dwa razy do roku w ogólnej ilości 15 kg. na mieszkanie. Podłogi mają być położone.

Pieczę mają być doprowadzone do porządku przed 1 listopada 1930 r. Mieszkania mają być ze szczelnymi dachami; tam, gdzie dachy są popsułe, muszą być naprawione w ciągu miesięcy letnich. W majątkach, gdzie woda zacieka do piwnic i mieszkań pracowników, winny być one zabezpieczone w ciągu lata od wody napływowej.

Pracodawcy winni dbać, aby otoczenie mieszkań pracowników było higieniczne. Obowiązuje wybrukowanie dostępu do studzien, oraz zastąpienie zgniłych cembrzyn nowymi, lub też zapewnienie pracownikom w inny sposób zdrowej i czystej wody do picia.

Zbiorniki na nawóz nie mogą znajdować się w bliższej odległości, aniżeli 20 metrów od mieszkań służbowych. Pracownicy mają składać nawóz ze swoich chlewów w przeznaczonym na to miejscu. W pobliżu mieszkań mają znajdować się szafoniety ustępy w dostatecznej ilości, które pracownicy obowiązani są utrzymywać w porządku i czystości. Gdzie jest odpowiednie pomieszczenie w dotychczasowych budynkach, jak również przy mieszkaniach nowobudowanych powinna być urządzona łazienka.

W innych majątkach, o ile tylko istnieje możliwość, pracodawcy są obowiązani do urządzenia kąpieli.

Pożądane jest, aby pracodawcy, mający w folwarku elektryczność, wprowadzili ją do mieszkań pracowników. Koszta prądu płaci pracownik.

Pracownicy są obowiązani utrzymywać mieszkanie w porządku; trzymanie inwentarza w mieszkaniu jest stanowczo wzbronione.

Sublokatorów nie wolno przyjmować bez zgody pracodawcy, któremu przy godzeniu ma być zameldowany skład rodziny pracownika.

§ 25.

Pomieszczenie dla inwentarza, okopowych i opału.

Pracownik otrzymuje pomieszczenie na ziemniaki, pomieszczenie dla bydła we wspólnej czeladnej oborze lub w specjalnie przeznaczonym na to budynku oraz pomieszczenie dla dwóch sztuk trzody chlewnej i pomieszczenie na opał.

Słomę dla sienników, przykrywanie ziemniaków i podściółkę wydaje się w miarę możliwości i potrzeby.

§ 26.

Wdowy i emeryci.

Wdowy i emeryci oraz wdowy z małoletnimi dziećmi otrzymują zapomogę w naturaljach

wedle umowy, ustanowionej przez obszar dworski lub Wydział Powiatowy.

Wdowy z jednym zaciężnikiem otrzymują co najmniej jedną czwartą część deputatu ręczniaka.

Wdowy z dwoma zaciężnikami otrzymują jedną trzecią część deputatu.

Wdowy, które chodzą do pracy w myśl § 19 oraz posyłają stają za pracę, mają prawo trzymania krowy na warunkach § 21. W razie niestrawienia krowy upadają wszelkie odszkodowania. Jeżeli wdowa ma trzech zaciężników, z których jeden odpowiada warunkom IV kategorii zaciężników, pobiera tenże deputat i zasługi ręczniaka. Osobne świadczenia dla wdowy w takim razie upadają.

Dalsi zaciężnicy pobierają deputat i dniówkę odnośnej kategorii zaciężników.

Ochronki.

Zakładanie ochronek w poszczególnych majątkach zaleca się.

§ 27.

U r l o p y.

Pracownik otrzymuje w przeciągu roku 10 dni urlopu w dni nieświętne bez potrącenia świadczeń i pensji. Wybór dni urlopu odbywa się w porozumieniu z pracodawcą z wyjątkiem wyjazdów, spowodowanych piśmiennym wezwaniem związków zawodowych. W tych bowiem wypadkach winien zgodzić się na zaproponowany dzień urlopu dla jednego robotnika danej majątności tego samego dnia.

W czasie pilnych robót, jak zasiewy, żniwa, sianokosy i kopanie — urlopy mogą być udzielone w wypadkach tylko wyjątkowo pilnych. Wyjazdy wskutek wezwania urzędów państwowych nie są wliczane do urlopów. O ile pracodawca zgadza się na łączne dwa lub trzy dni urlopu, które obejmują jedno święto, dzień ten liczy się za dzień urlopu. Poza tem odchodzącemu robotnikowi należy się 6 dni wolnych na wyszukanie pracy.

§ 28.

Strawne.

Pracownikowi, wyslanemu w drogę, należy się, tytułem strawnego za całą dobę 2,50 zł, za obiad 1,20 zł, za kolację 80 groszy.

Opóźnienie posiłku o 2 godziny nie pociąga za sobą wypłaty strawnego. W drodze godziny pracy nie obowiązują.

§ 29.

Furmanki.

Pracownicy otrzymują:

1) zbiorową furmankę do jednego z najbliższych młynów i z młyna;

2) do wózków w dni powszednie swoich produktów rolnych, wyprodukowanych w tymże folwarku;

3) po księdza, z chrztem, ślubem i pogrzebem.

Deputatnikowi, jadącemu wysłaną w interesie pracownika furmanką w dni powszednie, czy też świąteczne, nie należy się żadne dodatkowe wynagrodzenie, jak też za kolejne wyjazdy w dni świąteczne do kościoła. Wyjazdy, noszące wyraźny charakter wyjazdów prywatnych pracodawcy poza godzinami pracy, winny być wynagradzane, jako praca poza godzinami służbowymi, a więc o 50 procent, a w dni świąteczne o 100 proc. więcej.

U w a g a: Pracownikowi, jadącemu po lekarza lub akuszerkę poza czasem pracy zwraca pracodawca 20 procent sumy, uzyskanej od Kasy Chorych za furmankę. Pracodawca daje raz na miesiąc (w niedzielę i święta) starym i ulomnym ludziom wóz zbiorowy do kościoła i z powrotem ponad odległość 3 km., lecz tylko na główne nabożeństwo.

§ 30.

Obowiązek pracodawców względem Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy.

Wszyscy pracodawcy obowiązani są zawiać o dniu 15 marca 1931 r. odnośne Urzędy Pośrednictwa Pracy zarówno o każdym wypowiedzeniu miejsca robotnikowi rolnemu, jako też o każdym wolnym miejscu.

CZĘŚĆ II.

Dozorcy, rzemieślnicy i wykwalifikowani pracownicy.

§ 1.

Część niniejsza dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony: kowali, stelmachów, stolarzy, ślusarzy, mechaników, szoferów folwarczych, ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. stałych kwalifikowanych robotników, zatrudnionych w gospodarstwach rolnych.

§ 2.

Obowiązują następujące §§ części 1-szej niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 5, 6, 7, 9, 12, 14, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 29 i 30 oraz 2-gi ustęp § 15.

§§ 9 i 12 części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, nie tyczą się ogrodników, chmielarzy, rybaków i t. p. pracowników, charakteru zajęć których powoduje konieczność wykonywania pewnych czynności poza ustalonym czasem pracy dziennej.

§ 3.

§ 2 części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, obowiązuje z wyjątkiem terminu rozpoczęcia roku służbowego, który to termin uzależnia się od istniejących zwyczajów, stosownie do danego fachu, nie dotyczy jednak kowali, stelmachów i włodarzy.

Uwaga: Dla kowali, stelmachów i włodarzy kończy się rok służbowy w roku 1930, z terminem zastrzeżonym w indywidualnej umowie. Nowa zawarta umowa nie może przekraczać terminu dnia 31 marca 1931 r.

§ 4.

a) Województwo Poznańskie.

Włodarze i stangreci, oraz kwalifikowani owczarze otrzymują ordynarię według obopólnej umowy, pensję zaś roczną, równającą się nie mniej, jak 198 zł.

Poza tem kwalifikowani owczarze otrzymują 2 braki za zwrotem skóry. Tantjeme daje się następująco: od sprzedanej sztuki 0 75 zł, od uchowanego (odsadzonego jagnięcia) 0 50 zł, od barana sprzedanego do chowu 2 zł i od dorosłych owiec za każde 50 sztuk ¼ kl wełny.

Kowale i kołodzieje z egzaminem mistrza albo też czeladnika z co najmniej 10-letnią praktyką, wliczając 3 lata nauki, otrzymują minimum, t. j. miesięcznie zł 20 pensji.

Za używanie własnych narzędzi — kwartałnie 10 zł. Pilniki dostarcza pracodawca bezpłatnie, również świdarki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

Deputat pozostaje, jak dotychczas, jednakże nie mniej, jak 20 kwintali zboża. W miejscowościach, gdzie w roku 1919 rzemieślnicy trzymali 2 krowy, zwyczaj ten pozostaje nadal.

W razie nietrzymania drugiej krowy, pobiera rzemieślnik takie odszkodowanie, jakie w tym wypadku przysługuje ordynariuszowi, mającemu 3-ch zacięźników, lecz tylko wtenczas, gdy przez cały rok drugiej krowy nie trzyma.

Murarze, siodlarze i ogrodnicy pobierają za usługi i ordynarię podług obopólnej umowy, jednak nie mniej, jak dotychczas. Płace uczni normuje się na podstawie płacy i deputatu dla zacięźników.

Pobory dla czeladników pozostawia się do obopólnej umowy, lub unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej.

Wynagrodzenie za obsługiwane maszyn przy młóceniu i orce pozostawia się obopólnemu porozumieniu.

b) Województwo Pomorskie.

W Województwie Pomorskiem kowale, kołodzieje, cieśle, murarze i siodlarze, którzy złożyli egzamin i mają 5-letnią praktykę za sobą, otrzymują zapłatę w gotówce łącznie z odszkodowaniem za użycie własnych narzędzi zł 30 miesięcznie, a w powiatach gnieńskim i tczewskim otrzymują ponadto rocznie zł 36, zaś w powiecie starogardzkim zł 18; deputat dla rzemieślników wynosi 16,5 kwintali zboża.

Pilniki dostarcza pracodawca, jako też i świdarki dla kowali, które stanowią własność pracodawcy.

Dozorcy rolni, jako to: włodarze i karbowi otrzymują ordynarię jak rzemieślnicy, a pensję co najmniej o 25 procent wyższą od pensji ordynariusza.

Uczniowie otrzymują deputat i gotówkę podług lat, jak zacięźnicy. Pobory czeladników pozostawia się do unormowania na zasadzie płacy powiatowo - miejskiej, lub według obopólnej umowy.

Kwalifikowani owczarze i żonaci pomocnicy otrzymują ordynarię nie mniejszą, jak roczniacy. Wynagrodzenie w gotówce wynosi 216 zł rocznie. Tantjeme od sprzedaży podlega obopólnej umowie, wynosi jednak nie mniej, niż 1 procent ceny sprzedaży. Określenie tantjeme od odchowanego jagnięcia i innych pozostawia się indywidualnej umowie.

Wynagrodzenie roczne ogrodników nie może być inne, jak przeciętne roczne wynagrodzenie rzemieślników z dodatkami tantjeme według obopólnej umowy. Uczniowie ogrodnicy otrzymują wynagrodzenie tak w naturze, jak i w gotówce odpowiedniej kategorii szarwarków (zacięźników).

Pasterze otrzymują pensję zł 162 i deputat jak fernali i od każdego cielęcia, odchowanego do 10 tygodni 25 groszy, od sprzedaży dorosłej sztuki zł 1,00.

CZĘŚĆ III.

Chalupnicy.

§ 1.

a) Województwo Poznańskie.

Chalupnicy, którzy obowiązują się kontraktem na cały rok, licząc rok 300 dni roboczych, otrzymują rocznie deputatu:

- 4 kwintale żyta,
- ¼ kwintal jęczmienia,
- ½ kwintal grochu,
- ½ kwintal pszenicy,
- ½ hektara roli pod ziemniaki,

na tych samych warunkach, co ordynariusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że w zamian za ¼ hektara roli można dać 30 kwintali ziemniaków. Dalej otrzymuje chalupnik 2 wolne furmanki do zwiezienia opału w odległości 10 klm. Jeżeli niema możliwości nabycia drzewa w odległości 10 klm., uwzględni się furmanki od rana do wieczora, z wyjątkiem czasu zasiewów i żniw. Zaleca się pracodawcom, którzy sprzedają torf lub drzewo, by przy sprzedaży uwzględniali w pierwszej mierze chalupników.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych 2,25 zł, w miesiącach letnich 3,50 zł. Dziewczęta i chłopcy chalupników otrzymują deputat, jak zacięźnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 10 groszy więcej. Za obopólną umową deputat można przeliczyć na gotówkę.

b) Województwo Pomorskie.

Woinym robotnikiem jest ten, który się wyraźnie jako taki na cały rok do pracy zgodził i który nie zajmuje mieszkania u pracodawcy.

Żonaci i nieżonaci parobcy ponad lat 21, zdolni do wszelkiej pracy, tj. do kosy — otrzymują za każdy dzień pracy prócz gotówki:

- 2 kg. żyta,
- ½ kg. jęczmienia,
- ¼ kg. pszenicy,
- ¼ kg. grochu — oraz rocznie:
- 18 kwintali węgla,
- 6 kwintali słomy,
- 15 kwintali kartofli i

½ hektara roli na tych samych warunkach, jak ordynariusz danego majątku, z tem zastrzeżeniem, że za ¼ ha roli można dać 30 kwintali kartofli. Wszelka obróbka rolna i zwiezienie świadczeń należy do pracodawcy.

Dzienna zapłata wynosi w miesiącach zimowych zł 1,50, a w miesiącach letnich — zł 2,50. Dziewczęta i chłopcy wolnego robotnika otrzymują deputat, jak zacięźnicy odnośnej kategorii, a zapłatę w gotówce o 10 groszy więcej; za obopólną umową można deputat przeliczyć na gotówkę.

§ 2.

W Województwach Poznańskim i Pomorskiem robotnikom zgodzonym na cały rok, mieszkającym w służbowych mieszkaniach i mającym krowę na dworskiej obszarze na tych samych warunkach, co ordynariusz, potrąca się od zarobku chalupnika, względnie wolnego robotnika 3 kwintale żyta rocznie za utrzymanie krowy i mieszkanie, w tem wartość mieszkania ustanawia się na ¼ kwintala żyta.

Uwaga I. Pracodawcy winni zatrudniać chalupników (robotników wolnych), ci zaś mają obowiązek przychodzenia do pracy przez cały rok. Wyjątki od tej reguły są dozwolone za poprzednim porozumieniem się z pracodawcą.

Uwaga II. Prócz powyższego obowiązują następujące paragrafy części I niniejszego orzeczenia, ustalającej warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 27 i 28.

CZĘŚĆ IV.

Zacięźnicy.

(§ 7 części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy).

§ 1.

Zasady ogólne.

Część niniejsza dotyczy z jednej strony wszystkich pracodawców rolnych, z drugiej zaś strony wszystkich zacięźników.

§ 2.

Obowiązują następujące paragrafy części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy: 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 (jednien o nawozach sztucznych), 12, 13 i 14.

§ 3.

Na żądanie pracodawcy w razie pilnej potrzeby pracownicy są obowiązani do pracy poza czasem, określonym w § 9 części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy, lecz za osobnem wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 50 proc. wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce. Samowolne opuszczenie roboty podczas godzin pracy, jak i samowolne spóźnianie się do pracy jest niedopuszczalne i powoduje potrącenia w stosunku procentowym, jak przy nadgodzinach. Praca w dni świąteczne może być wykonana li tylko za obopólną zgodą i za wynagrodzeniem po cenach za godzinę o 100 proc. wyższych od normalnego wynagrodzenia tak w naturaljach, jak w gotówce.

§ 4.

Indywidualne umowy zawiera pracodawca bezpośrednio z zacięźnikami, lub też, o ile idzie o małoletnich, poniżej lat 21, z ich prawnym opiekunem. Z chwilą zawarcia takiej umowy pracodawca jest obowiązany dać stałe codzienne zatrudnienie, a pracownik uczęszczać do pracy. Jeżeli pracodawca nie dostarczy zacięźnikowi pracy,

winiem mu zapłacić zarówno w gotówce, jak i w naturaljach, jak za dzień przepracowany. Pracodawca nie jest zobowiązany dostarczyć pracy w dni ulewne i wyjątkowej niepogody. Pracownikowi zaś za te dni nie potrąca się deputatu i wlicza się je do obowiązkowych 300 dni pracy. Jeżeli pracownik opuści pewną ilość dni z powyżej oznaczonego minimum, nie będąc chorym, pracodawca za każdy dzień niestawienia się nie wyda mu żadnych świadczeń i ponadto potrąci mu dzienną płacę.

Jeżeli pracownik nie może stawić się do pracy, winien w przeddzień uprzedzić o tem pracodawcę. O ile otrzyma zgodę pracodawcy, to w tym wypadku deputatu się nie potrąca. Ci zacięźnicy, którzy zawarli indywidualną umowę z pracodawcą, pracować mogą poza folwarkiem jedynie za zgodą pracodawcy.

§ 5.

Klasyfikacja i wynagrodzenie gotówkowe zacięźników.

a) Województwo Poznańskie.

Kategoria Ia, dziewczęta i chłopcy od 14—15 lat — według obopólnej umowy.

Kategoria Ib, dziewczęta i chłopcy od 15—16 lat — w miesiącach letnich zł 1, w miesiącach zimowych groszy 60 dziennie.

Kategoria IIa, dziewczęta i chłopcy od 16—18 lat — w miesiącach letnich zł 1,70 — w miesiącach zimowych zł 1 dziennie.

Kategoria IIb, dziewczęta ponad 18 lat — w miesiącach letnich zł 2 — w miesiącach zimowych zł 1,20 dziennie.

Kategoria III, chłopcy od 18 — 21 lat — w miesiącach letnich zł 2,30 — w miesiącach zimowych zł 1,50 dziennie.

Kategoria IV, chłopcy ponad 21 lat, zdolni do wszelkiej pracy i kosy, w miesiącach letnich zł 3, a w miesiącach zimowych zł 2 dziennie.

Uwaga I: Za miesiące letnie uważa się: kwiecień, maj, czerwiec, lipiec, sierpień, wrzesień, pozostałe miesiące jako zimowe.

Uwaga II: Powyższa klasyfikacja i wynagrodzenie stosuje się do wszystkich robotników fizycznie normalnie rozwiniętych.

Uwaga III: Chłopcy, zatrudnieni jako fernali, dostają dodatek 1 kwintal żyta w stosunku rocznym i zapłatę gotówkową co najmniej kategorii III zaccigu. W niedziele i święta za odpasanie koni otrzymują połowę płacy gotówkowej dziennej, za dyżur całodzienny — całkowitą dniówkę.

Wynagrodzenie w naturaljach.

Deputat dla chłopców i dziewcząt wszystkich kategorii, wynoszący 3 kwintale żyta, 10 kwintali ziemniaków i 1 metr szczapów.

Zamiana uskutecznia się według norm § 23 części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Uwaga: Ordynariusz trzymający trzech zacięźników ma prawo trzymania drugiej krowy. O ile umówił się bez drugiej krowy, dostaje 15 kwintali buraków, lub 4 ary roli pod warzywa. W razie gdy zacięźnik porzuci pracę, ordynariusz w ciągu 6-ciu tygodni winien skasować drugą krowę; w wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i wojskowej przedłuża się powyższy termin do 3-ch miesięcy.

Uwaga II: O ile pracodawca na trzymanie krowy przy trzecim zacięźniku z jakichkolwiek powodów nie zezwala, lub zwyczaj trzymania nie istnieje, i płaci pracodawca odszkodowanie budżetem przewidziane i to w ratach miesięcznych.

Uwaga III: Trzeci i każdy następny zacięźnik otrzyma ½ kwintala pszenicy rocznie poza deputatem; tam, gdzie niema w dostatecznej ilości pszenicy, ½ kwintala żyta.

b) Województwo Pomorskie.

Kat. Ia, dziewczęta i chłopcy od 14 do 15 lat — według obopólnej umowy.

Kat. Ib, dziewczęta i chłopcy od 15 do 16 lat — w miesiącach letnich 70 gr, w miesiącach zimowych 45 groszy.

Kat. IIa, dziewczęta i chłopcy od 16 do 18 lat — w miesiącach letnich 1,10 zł, w miesiącach zimowych 80 groszy.

Kat. IIb, dziewczęta ponad 18 lat — w miesiącach letnich 1,40 zł, w miesiącach zimowych 90 groszy dziennie.

Kat. III, chłopcy od 18 do 21 lat — w miesiącach letnich 1,70 zł, w miesiącach zimowych 1,10 zł dziennie.

Kat. IV, chłopcy ponad 21 lat, zdolni do wszelkiej pracy i do kosy, w miesiącach letnich 2,50 zł, a w miesiącach zimowych 1,50 zł dziennie.

Uwaga I, II i III tak samo, jak dla Województwa Poznańskiego odnośnego ustępu.

Wynagrodzenie w naturaljach.

Zacięźnicy otrzymują następujący deputat w stosunku rocznym za 300 dni roboczych:

- od 14 — 16 lat:
- 3 kwintale żyta,
- 1 kwintal jęczmienia,
- ½ kwintal grochu,

15 kwintali kartofli lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla,
ponad 16 lat;
4 kwintale żyta,
1 kwintal jęczmienia,
1/2 kwintala grochu,
15 kwintali ziemniaków lub 0,125 ha roli,
2,5 kwintala węgla.

U w a g a I: W majątkach, które nie sieją grochu i pszenicy, całą ilość zboża wydaje się w życie.

U w a g a II: Ordynariusz, trzymający trzech zacieźników, ma prawo trzymania drugiej krowy. O ile się umówił bez drugiej krowy, dostaje 1 litr mleka pełnego i 1 litr mleka odciganego dziennie za wszystkie dni robocze zacieźnika. W razie, gdy trzeci zacieźnik porzuci pracę, ordynariusz w przeciągu 6 tygodni winien skasować drugą krowę. W wypadkach śmierci, kalectwa, ożenku i woj-skowości przedłuża się powyższy termin do 3 miesięcy.

U w a g a III: Jak uwaga II dla Województwa Poznańskiego odnośnie ustępu.

§ 6.

Wynagrodzenie dla dojarek.

Jako zapłatę za udój pobierać będą:

a) dziewczęta dziennie 1 proc. od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni, ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie, lub jego ekwiwalent po tej samej cenie;

b) kobiety dziennie 2 proc. od ceny sprzedaży w najbliższej mleczarni ilości mleka wydojonego, prócz tego 1 litr mleka dziennie lub jego ekwiwalent po tej samej cenie.

Czas udójów wyznacza pracodawca.

Dojarka obowiązana jest dość bez przerwy cały miesiąc.

Dziewczynny ponad 16 lat mogą być zatrudniane przy doju, o ile są odpowiednio silne.

CZĘŚĆ V.

Robotnicy sezonowi.

§ 1.

Część niniejsza dotyczy z jednej strony wszystkich pracowników rolnych, z drugiej zaś strony robotników sezonowych.

§ 2.

Jako robotników sezonowych uważa się tych pracowników, którzy się zobowiązują kontraktowo do robót rolnych w sezonie od dnia ich zakontraktowania aż do ukończenia wszystkich robót rolnych, względnie wszystkich wykopków i którzy mieszkają u pracodawców we wspólnych koszarach dla sezonowych (dla miejscowych robotników sezonowych, patrz § 11). Za obopólną indywidualną umową można robotników i robotnice sezonowe zatrudniać przez całą zimę. Zwolnienie robotnika może nastąpić tylko za poprzednim 14-dniowym wypowiedzeniem.

Czas pracy.

§ 3.

Czas pracy obowiązuje ten sam, jaki jest przewidziany w § 9 części I-ej niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

Wynagrodzenie i książki zarobkowe.

§ 4.

Zarobki wypłaca się robotnikom sezonowym co miesiąc przez pracodawcę lub przez upoważnionego do tego urzędnika. Zastaw (kaucja) odciga się w pierwszych trzech miesiącach od każdej wypłaty w wysokości 1/3 przypadającego zarobku gotówkowego.

Pracodawca jest zobowiązany dostarczyć każdemu robotnikowi książeczkę zarobkową, w której zapisuje wszystkie wypłacone lub zatrzymane pieniądze. Książeczka zarobkowa winna być przynajmniej na 1 dzień przed każdą wypłatą odnośnemu robotnikowi doreczona.

Klasyfikacja i zarobek gotówkowy robotników miejscowych i zamieszkawych.

§ 5.

Zarobek dzienny (oprócz deputatu) wynosi:

Kategoria I — dziewczęta i chłopcy od lat 16 do 18 — 1,75 zł dziennie.

Kategoria II — dziewczęta ponad lat 18 — 2,10 zł dziennie.

Kategoria III — chłopcy od lat 18 do 21, wykonywujący wszelką pracę męską — 2,40 zł dziennie.

Kategoria IV — robotnicy (mężczyźni) ponad 21 lat, zdolni do wszelkiej pracy męskiej i kosi — 3,10 zł dziennie.

Za każdy nieprzepracowany dzień odciga się wysokość świadczeń w deputacie.

Deputat robotników pozamieszkawych.

§ 6.

Ordynariusz otrzymuje każdy robotnik i robotnica tygodniowo:

15 kg ziemniaków,

7 litrów mleka zbieranego lub 3,5 litra niezbieranego,
3,5 kg chleba,
1 kg grochu,
1/2 kg kaszy,
1 kg maki,
1/2 kg soli.

§ 7.

Wymiana na inny gatunek żywności jest dozwolona za obopólnym porozumieniem.

Pracodawca dostarcza wspólnie mieszkanie, oddzielnie według płci, wspólne ognisko do gotowania i prania, wolny opał i światło, dalej inwentarz kuchenny, jak garnki do gotowania, miski do jedzenia, kubki do picia, wiadra do wody, waniek do prania i siekiere do rąbania drzewa. Każdy pracownik winien się zaopatrzyć w koldrę (dere) i siennik.

Gotowanie strawy powierza pracodawca lub tegoż zastępca kobiecie przez niego wyznaczonej, do której również należy uporządkowanie mieszkania i sypialni oraz obieranie potrzebnej ilości ziemniaków, pranie bielizny dla robotników i obieranie deputatu dla wszystkich.

Odnosna kobieta winna być zwolniona od pracy rolnej. Kucharka pobiera płacę i deputat dziewcząt sezonowych przez wszystkie dni tygodnia także i za niedzielę i święta. Obowiązkiem kucharki jest wystawić na czas jedzenie, by robotnicy punktualnie do pracy mogli stanąć. Do rąbania drzewa na opał dostarcza pracodawca kucharcę w miarę potrzeby odpowiednią pomoc. Na 10 do 20 pracowników przypada 1 kucharka.

U w a g a dla województwa pomorskiego: W majątkach, gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika, całkowity deputat pobiera akordnik dla wszystkich sezonowców.

Kucharka — a gdzie jest zwyczaj trzymania akordnika — akordnik obowiązany jest kwitować w książce deputatowej otrzymany deputat.

Sprawdzanie robotników.

§ 8.

Koszty podróży do miejsc pracy reguluje Państwowy Urząd Pośrednictwa Pracy odnośnie powołu z pracodawcą, któremu dostarcza robotników. Robotnicy, którzy przepracowali u jednego pracodawcy cały sezon, otrzymują koszty podróży do miejsc koncentracyjnych od pracodawcy. Robotników miejscowych sezonowych, zamieszkawych w powiecie, odwozi pracodawca furmanką do miejsca zamieszkania.

Odszkodowanie za narzędzia.

§ 9.

Wszelkie narzędzia robocze dostarcza pracodawca bez odszkodowania ze strony robotników. W majątkach, gdzie pracodawca nie daje narzędzi, płaci na osobę i sezon dla chłopców — 10 zł, dla reszty robotników — 5 zł.

Płaca akordowa.

§ 10.

Prace akordowe będą opłacane według zasad części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy ordynariuszy.

Przy sprzeczce okopowizny (ziemniaków, buraków etc.) na akord wartości deputatu się nie odlicza, natomiast przy sieczeniu na akord odlicza się deputat za każdy dzień pracy akordowej.

Miejscowi robotnicy sezonowi.

§ 11.

Miejscowi robotnicy sezonowi, pochodzący z tegoż województwa i będący w własnym wikcie, pobierają płacę w gotówce w myśl § 5 niniejszej części oraz deputat kwartalnie, jak następuje:

1 kwintal żyta
1/2 kwintala pszenicy,
1/2 kwintala jęczmienia,
1/2 kwintala grochu,
1/2 kwintala ziemniaków,
1/2 metra drzewa (szczapów).

§ 12.

W razie stwierdzonej przez lekarza choroby robotnik pobiera tylko deputat. Pracownik, który otrzymał zasiłek z Kasy Chorych, obowiązany jest zwrócić pracodawcy wartość deputatu, wydanego za dni choroby, za które otrzymał zasiłek. Jeżeli zasiłek ten podejmowany jest przez pracodawcę, potraca tenże wartość deputatu jak wyżej, nadwyżkę zaś zwraca robotnikowi. O ile zasiłek nie pokrywa wartości deputatu, oblicza się tylko wysokość odebranego zasiłku. Deputat otrzymuje chory tak długo, jak znajduje się w koszarach danego majątku.

CZĘŚĆ VI.

Szwajcary.

§ 1.

Zasady ogólne.

Za dojarza zawodowego (szwajcara) uważa się tego rodzaju mężczyznę, który pracował jeden rok jako uczeń i trzy lata jako pomocnik u zawo-

dowego dojarza i posiada odpowiednie zaświadczenie o odbyciu przepisane go czasu nauki i służby w charakterze pomocnika dojarza, podpisane przez zawodowego dojarza, lub dojarzy, u których pracował, oraz poświadczone mu przez pracodawców, u których w czasie nauki i praktyki na dojarza był zatrudniony. Zawodowy dojarz musi się wykazać dokładną znajomością zasad dojenia, żywienia bydła i pielęgnowania go w chorobach i porodach oraz wychowu cieląt.

§ 2.

Obowiązki dojarza.

Dojarz i jego ludzie obejmują pilnowanie i opiekę nad powierzonym im bydłem i gospodarką mleczną. Do jego obowiązków należy między innymi odpasanie, dojenie, utrzymanie w czystości bydła oraz czyste i prawidłowe dojenie krów. Dojenie odbywa się dwa do trzech razy dziennie, po ocieceniu obowiązkowo trzy razy dziennie. Zaopatrzenie stajni w wodę, utrzymanie narzędzi stajennych i koryt w czystości, dowóz, względnie dostarczenie paszy pozostaje jak dotychczas (otworzenie zmrażniętych kopców zarządza sam pracodawca). Na żądanie pracodawcy musi nawóz codziennie z obory być usunięty i na gnojowisku rozrównany. Tam, gdzie do wywożenia mierzwy dostarczono siły pociągowej, pozostaje ten zwyczaj nadal. Zaleca się dojarzom używać do tego stadnika. Za uszkodzenie obory, niszczenie narzędzi stajennych oraz za stratę, powstałą przez oczywistą winę dojarza, względnie jego ludzi, dojarz odpowiada osobiście. Mleko należy ochłodzić i w dobrze ochłodzonym stanie odstawić do miejsca na ten cel przeznaczonego. Szwajcar (dojarz) jest odpowiedzialny za to, aby mleko odesłane zostało w dobrze ochłodzonym i czystym stanie. Za stratę, powstałą przez kwaśnienie mleka z winy szwajcara, odpowiada tenże. Gdzie istnieje zwyczaj centrifużowania mleka, musi to dojarz bezwarunkowo wykonać. Dojarz prowadzi książkę dziennego udoju oraz tablicę co do pogonienia i ociecenia krów oraz wydajności mleka pojedynczej krowy. Dojarz utrzymuje w czystości w dobrym stanie naczynie do dojenia, konwie, ewentualnie centrifuży. Jeden dojarz obowiązany jest dość i pielęgnować 20 krów i 15 jałowizn. Dojarz obowiązany jest prawidłowo cielęta poić do 10 tygodni.

§ 3.

Zapłata.

Dojarz pobiera miesięcznie w gotówce:

1) od sztuki krowy dojeń, wołu roboczego, stadnika rozplodowego 1,30 zł.

2) od sztuki jałowizny powyżej 10 tygodni do dojsia do krowy dojeń lub wołu roboczego 80 groszy,

3) za wychowanie zdrowego cielaka do 10 tygodni 80 gr.,

4) od każdego udojonego litra mleka 1% od ceny otrzymanej z mleczarni,

5) za sprzedaż bydła;

a) od każdej dużej, zdrowej sztuki 1% conajmniej,

b) od małej sztuki 1% conajmniej.

Jeżeli ilość bydła nie odpowiada stosunkowi 20 krów na 15 jałowizn, winien pracodawca za każdą nadliczbą jałowkę dopłacić dojarzowi 0,65 zł.

Pod kategorię jałowizny podciąga się w tym wypadku także cielęta w wieku do 10 tygodni mimo, że za cielęta te dojarz pobiera już osobną zapłatę.

§ 4.

Dojarz otrzymuje deputat taki sam, jak rzemieślnik z tą różnicą, że ilość ziemniaków oblicza się na 50 kwintali i 12 1/2 hektarów roli. Zmianę pozostawia się obopólnemu porozumieniu. Tam, gdzie więcej wydawano, zwyczaj ten pozostaje nadal.

§ 5.

Mieszkanie.

Dojarz (szwajcar) winien otrzymać odpowiednie mieszkanie.

§ 6.

Opał.

Opał wydaje się według norm części I niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

§ 7.

Mleko.

Dojarz otrzymuje 4 litry mleka tłustego, 2 litry mleka odtłuszczonego dziennie.

§ 8.

Deputat dla pomocników.

Pomocnicy, bez różnicy płci, otrzymują zacieźnika ponad 16 lat niezależnie od wieku pomocnika, byle wykonał swoje obowiązki przy udoju i cprzatanu przepisanych dla dojarzy 20 krów i 15 sztuk jałowizny:

1) 4 kwintale żyta,
2) 1 kwintal jęczmienia,

- 3) $\frac{1}{2}$ kwintala grochu,
- 4) $\frac{1}{2}$ kwintala pszenicy,
- 5) $2\frac{1}{2}$ kwintala węgla,
- 6) 15 kwintali ziemniaków,
- oraz 7) 2 litry mleka tłustego dziennie.

§ 9.

Uwagi.

Wszystkie narzędzia, z wyjątkiem widel i łopat, dostarcza pracodawca. Wszelkie inne umowy, zawarte indywidualnie ustnie lub pisemnie, upadają z chwilą wejścia w życie niniejszego orzeczenia. Każdy dojarz ma prawo uczęszczać do kościoła i otrzymuje w roku urlop, tak jak rękodzielnicy.

Zwolnionemu dojarzowi przy przeprowadzce daje pracodawca furmanki do najbliższej stacji kolejowej.

Książki kontraktowe wydaje się podług zasad części 1-ej niniejszego orzeczenia, ustalającego warunki pracy i płacy dla ordynariuszy.

CZĘŚĆ VII.

Służba wiejska (gburska) w województwie Pomorskiem.

Parobcy i dziewczęta, którzy są obowiązani do pracy w polu i stajni, jak również w gospodarstwie domowym, otrzymują prócz wolnego utrzymania, t. j. mieszkania i żywności, wynagrodzenie:

1) Chłopcy i dziewczęta od lat 14 do 16 w 6 miesiącach zimowych miesięcznie 20 złotych, a w 6 miesiącach letnich miesięcznie 30 złotych.

2) Chłopcy i dziewczęta od lat 16 do 18 zimą miesięcznie 30 złotych, latem miesięcznie 40 złotych.

3) Dziewczęta ponad lat 18 zimą miesięcznie 35 złotych, latem miesięcznie 45 złotych.

4) Parobcy od lat 18 do 21 zimą miesięcznie 40 złotych, latem miesięcznie 50 zł.

5) Parobcy ponad lat 21 zimą miesięcznie 50 złotych, latem miesięcznie 60 złotych.

Dziewczęta, które krów nie doją, otrzymują miesięcznie o 3 zł mniej.

Orzeczenie niniejsze obowiązuje na terenie województw: Poznańskiego i Pomorskiego od dnia 1 kwietnia 1930 roku do dnia 31 marca 1931 roku.

Działo się w Warszawie, dnia 27 grudnia 1929 r.

Przedstawiciel Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej:

(—) J. Gnoiński.

Przedstawiciel Ministerstwa Rolnictwa:

(—) M. Banaszkiewicz.

Przedstawiciel Ministerstwa Sprawiedliwości:

(—) Franciszek Paszkiewicz.